

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURAJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI
DIPLOMSKI STUDIJ RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA

IVONA ŠLOPAR

SCENSKA LUTKA U ODGOJNOJ SKUPINI

DIPLOMSKI RAD

Osijek, srpanj 2016

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI
DIPLOMSKI STUDIJ RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA

SCENSKA LUTKA U ODGOJNOJ SKUPINI
Diplomski rad

Mentorica: Mira Perić Kraljik, izv. prof. art.

Studentica: Ivona Šlopar

Osijek, srpanj 2016

SADRŽAJ

Sažetak

1. UVOD

2. LUTKARSTVO

3. SCENSKA LUTKA

3. 1 Marionete

3. 2 Ručne lutke

3. 3 Štapne lutke

4. SCENSKA LUTKA U ODGOJNO OBRAZOVNOM RADU

4. 1 Animacija

4. 2 Dramaturgija i tekst

4. 3 Govor lutke

4. 4 Scenografija

4. 5 Prostor i mizascena

4. 5. 1 Priprema prostora za predstavu u dječjem vrtiću

4. 6 Glazba

4. 7 Redatelj

4. 8 Dramski odgoj

5. DIJETE I LUTKA

5. 1 Primjena lutke

5. 1. 1 Lutka skupina

5.1.2 Lutka sadržaj

5. 1. 3 Lutka odgojni projekt

5. 1. 4 Lutkarske igre, improvizacije

5. 1. 5 Dramske igre

5. 1. 6 Monolog

5. 1. 7 Dijalog

5. 1. 8 Improvizacija

6. LUTKA I ZADOVOLJAVANJE DJEČJIH POTREBA

6. 1 Lutka u poticanju pozitivne slike o sebi

6. 2 Lutka i poticanje dječje samostalnosti

6. 3 Lutka u poticanju socijalne kompetencije djeteta

7. ULOGA ODGOJITELJA

7. 1 Odgojitelj s lutkom-dobar primjer djeci

8. ODGOJITELJ I DIJETE U SCENSKOJ AKTIVNOSTI

8. 1 Anketa odgojitelja

8. 2 Izvještaj korištenja lutke Nure u sklopu projekta o različitosti

8. 3 Izvještaj o korištenju scenske lutke u vrijeme perioda prilagodbe u jaslama

9. LUTKARSKE MINIJATURE

10. ZAKLJUČAK

11. LITERATURA

Sažetak

Dijete je od ranoga djetinstva snažno vezano za lutku. Prva lutka je draga igračka tada je njegova poveznica s majkom i jedina sigurnost u novoj i nepoznatoj sredini- jaslicama. U vrtićkoj dobi lutka nastavlja svoju “ulogu sigurnosti”, ali polako i sigurno postaje igračka. Scenska lutka, prilagođena dječjem uzrastu, postaje vrijedna didaktička igračka koja ima svoje počasno mjesto u sobi dnevnog boravka u jednoj odgojnoj skupini. U rukama odgojitelja ali i djeteta dragocjeno je didaktičko sredstvo i pomagalo za rad u ostvarivanju ciljeva i zadataka. Igre s lutkama potiču govor, bogate djetetov rječnik novim riječima i pojmovima, razvijaju mimiku, koordinaciju pokreta te motoriku općenito. Igra lutkama u skupini djece razvija sposobnost suradnje s vršnjacima, stvaranje pozitivne slike o sebi i tako jača njihovo samopouzdanje. Sve ono što lutka može reći, ispričati, otpjevati i otplesati, potiče razvoj stvaralačkoga mišljenja i mašte. Lutke dovode dijete u stanje uzbuđenosti, razigranosti, pokreću njegov misaoni, imaginarni i emotivni svijet i omogućavaju mu da bogatije izražava svoj doživljaj svijeta. Lutke koje ožive u ruci djeteta omogućavaju mu sudjelovanje u zamišljenom svijetu koji je samo stvorilo. Lutka zamjenjuje živa bića, njome dijete u igri manipulira kako želi i, najčešće, kako ne može u stvarnosti.

KLjučne riječi: scenska lutka, dijete, odgojitelj

Summary

Starting in early age, a child is emotionally attached to its puppet. The first puppet – a dear toy - in that age is the child’s connection with its mother and the only safe haven in a new and unknown surrounding-nursery. During the child’s kindergarten age, the puppet still has a “safe haven” role but slowly it becomes a toy. Kindergarten puppet, which is adjusted to the kids is becoming a valuable didactic toy that has its place of honor. Moreover, it is an important and useful didactic tool and aid for work in the kindergarten teacher’s process of performing tasks and achieving goals. Games with puppets encourage speaking, enrich the child’s vocabulary with new words and terms and foster the development of facial expressions, coordination and motor control in general. Group games with puppets activate the child’s ability to cooperate with its peers, but also it helps the child to create a positive image about itself and in that way it strengthens the child’s self-esteem.

All of that that a puppet can say, sing or dance affects the development of creative thinking and imagination. Puppets drag the child into a stage of excitement, playfulness and encourage its thought, imaginary and emotional world, which in the end enables the child to express its vision of the world in a richer way. Puppets which come to life in the hands of a child are encouraging the child to participate

in its imaginary world. The puppet replaces human beings. The child can manipulate with it in a way that usually, in the real world, it cannot.

Key words: *puppet, child, education teacher*

UVOD

Svoj diplomski rad “Odgojitelj i scenska lutka u odgojnoj skupini izabrala sam radi važnosti utjecaja scenske lutke na dječje živote od najranije dobi. Ova mi je tema izuzetno draga jer je u životu većine nas lutka bila prisutna te se pomoću nje vraćamo u djetinstvo. Kao što već znamo, dijete u igri zadovoljava svoje potrebe, ali također i uči. Upravo zbog toga treba djeci omogućiti što kvalitetnije okruženje i poticajne materijale. Scenska lutka u predškolskim ustanovama je pravi izbor za to jer se u takvoj igri s lutkama djeca prenose svoja emotivna i spoznajna iskustva. Lutka im dopušta otići u svijet mašte i otvara im mogućnost stvaranja svog savršenog svijeta. S obzirom da je igra otvorena, nudi im mogućnost mijenjanja, kombiniranja, transformiranja i sređivanja što u stvarnosti i nije moguće. Pomoću lutke mijenjaju realnost onako kako se to njima sviđa. Odnosno, uglavnom prisvajaju one segmente realnosti u kojima ne sudjeluju neposredno. Djeca kao društvena bića moraju prihvatiti svijet oko sebe, a igra s lutkama im u tome pomaže jer pomoću nje interpretiraju stvarnost kako ju oni doživljavaju. Lutka pozitivno utječe na dječje stvaralaštvo i razvijanje međuljudskih odnosa koji su važni u životu svakog pojedinca. Stvara se magična veza između lutke i djeteta jer lutka u igri postaje živa te tako postaje i dio djetetova života. Uz lutku imaju osjećaj sigurnosti kao i prijatelja koji je uvijek uz njih.

Nadalje, temu rada odabrala sam jer mislim da je lutka igračka s kojom današnji odgojitelji lakše mogu pristupiti djeci i prenjeti im određene sadržaje. Kroz različite oblike rada u svojoj praksi spoznala sam koliko je scenska lutka važna u odgoju predškolske djece i koliko je poticajna za stvaralaštvo i poticanje dječje kreativnosti. Bit lutkarstva zapravo je u činu oživljavanja nežive materije preko glumca lutkara. Odgojitelji scenskom lutkom potiču dječji razvoj i maštu, njihove intelektualne sposobnosti, procese socijalizacije i naravno izgrađuju njihovo samopoštovanje, koje će im itekako pomoći u daljnjem odrastanju i životu. Lutka je djetetov prijatelj uz pomoć kojeg analizira svijet oko sebe i u sebi. Na dijete ostavlja velik utjecaj te mnogo puta lutkina riječ ima snažnije djelovanje nego riječ autoriteta odgojitelja. Ovaj rad ukazuje na važnost lutke i djetetovog odrastanja. Scenska lutka pokreće djetetov

misaoni i emocionalni svijet i omogućuje mu da riječima izražava intimni doživljaj svijeta. Likovna kvaliteta scenske lutke nije samo estetska vrijednost već od nje neposredno ovisi i funkcionalnost umjetničke poruke lutkarske igre.

Naglasak rada je na vrijednosti lutke u dječjem, odgojiteljskom i roditeljskom životu i učenju. U radu sam pokušala pomoću ankete doznati koliko odgojitelji u predškolskim ustanovama koriste lutku, koliki utjecaj lutka ima na dijete i koliko i na koji način odgojitelji stimuliraju djecu na igranje s lutkom.

„Ljubav prema scenskoj lutki potrebno je razvijati od najmlađih dana. Lutka je najznačajniji djetetov stimulator, gdje stimulacija uzrokuje djetetovu uzbuđenost, ushit i razigranost. Djeca se vole igrati na način koji im omogućava da repliciraju svijet odraslih, a lutke im omogućuju takvu vrstu igre i osjećaj da se nalaze u svijetu odraslih. Odgojni element ugrađen u predstave lutaka i lutkara za mališane sam po sebi je razumljiv.“ (Čečuk, 2009:64)

2. LUTKARSTVO

Lutkarstvo, oblik kazališne umjetnosti u kojem umjesto glumca nastupaju lutke, često oponašajući ljudsko ponašanje, a njihov animator, lutkar, nerijetko, premda ne obvezno ostaje skriven. Lutkarska umjetnost vjerojatno se razvila iz uporabe maski u religijskim ritualima te iz tvorbe minijturnih ljudskih figura u magijske svrhe. Najprije se razvila marioneta, lutka koja se pokreće koncima, znana već starim Egipćanima, Indijcima i Grcima, pa se i Aristotel pozivao na lutkara kao metaforu vrhovnoga božanstva. Lutkarstvo kao sinteza umjetnosti u sebi objedinjuje jedinstvo doživljaja pokreta, likovnog, glazbenog, dramskog i plesnog izraza, te nudi bezbrojne mogućnosti stvaralačkog i maštovitog izražavanja kako za djecu, tako i za odrasle.

„U Hrvatskoj se lutkarstvo razvijalo na sajmištima i u obiteljskim izvedbama, profesionalno tek između dvaju ratova, i to najprije u Zagrebu (Teatar marioneta, osnovan 1920.), a zatim i u Splitu, Osijeku, Rijeci i Zadru, gdje su 1940-ih i 1950-ih osnivana lutkarska kazališta koja i danas djeluju njegujući ipak pretežito repertoar djece uz iznimke ambicioznijih pothvata na

temelju svjetske i hrvatske baštine.“ (Glibo, 2000: 5) Prve znane predstave su se odvijale u Zagrebu na Britanskom trgu. Postoji podatak da je na tom mjestu odigrano nekoliko predstava u dvije godine te da im je redatelj bio Velimir Deželić. S obzirom da je ubrzo nakon početnih predstava nastupio rat, lutkarske predstave su se prestale izvoditi, ali je ideja o osnutku lutkarskog kazališta ostala. Nekoliko uvaženih stvaratelja su se umjetnički pobudili, da bi nakraju zajedničkim snagama pridonjeli uprizorenju djela D. Domjanića „Petrica Kerempuh i spametni osel“. Tom predstavom je započelo kontinuirano izvođenje postojanje lutkarske scene u Hrvatskoj, a kazalište u Zagrebu je dobilo ime Teatar marioneta. Teatar marioneta nije dugo bio u Hrvatskom glazbenom zavodu nego se preselio u Helios kino (buduće kazalište Gavella), a 1922. godine se seli u Jerolimsku dvoranu (Zagrebačko kazalište lutaka). Pri samom osnutku Teatra marioneta, rezultati nazočnosti su ponekad nadilazili i predstave u Hrvatskom narodnom kazalištu koji su postepeno jenjavali. Zanimljive bogatstvo i različitost naslova izvođenih predstava su zadržani do danas poput Ivice i Marice, Pepeljuge, Snjeguljice, Paun djevojke itd. (Glibo, 2000.)

1925. godine Teatar marioneta je postao jedino zagrebačko lutkarsko kazalište na čelu s Mladenom Širolom. Predstave su se izvodile do 1927. godine i bile su namjenjene mladima. Materijalni problemi su bili glavni uzrok zatvaranja Teatra marioneta.

1935. godine Mladen Širola zbog velikog broja lutaka, kulisa i tekstova otvara Teatar marioneta ponovno, ali u okrilju Jadran i Balkan kina. Predstave su se izvodile u pauzama od filmskih projekcija. S obzirom da nisu imali svoju zgradu, predvođen velikom želom i entuzijazmom, Mladen Širola se 1933. godine zalaže za to da lutkari postanu članovi UNIMA-e. (Glibo, 2000.)

Zagrebačko lutkarstvo bilo je nadahnuto zbivanjima u Salzburgu, Münchenu i jednim dijelom češkim lutkarstvom. Za razliku od zagrebačkog lutkarstva, u Osijeku, Splitu i Sušaku su velik utjecaj imale češke lutke, a posebno one iz Praga koje su bile od presudne važnosti. Kazalište lutaka Rijeka je najmlađe profesionalno lutkarsko kazalište u Hrvatskoj čije je prvotno ime bilo Domino. Pored zagrebačkog Teatra marioneta, splitsko lutkarstvo je najdužeg trajanja. Splitski su spojili talijansku tradiciju s kvalitetnim češkim lutkarstvom. Kada su krenuli na put lutkarenja 1933. godine, njihova scena je bila jedino stalno kazalište u Splitu. Predstave su se uspješno izvodile sve do 1939. godine. Sušački lutkari su bili nositelji povijesnog zaloge, težeg nego u ostalim hrvatskim gradovima. Tamo je bila jedina scena s koje je odjekivala hrvatska riječ. (Glibo, 2000.)

U Osijeku je tokom 30-ih godine djelovalo više lutkarskih scena. Od najčešće češke, pa do židovske u vrijeme blagdana pa sve do franjevačkog samostana u Tvrđi gdje su lutke imale svoje povremeno mjesto. Pozornica Sokolskog društva nije dugo trajala, na njoj je odigrano samo nekoliko igrokaza 1935. godine. U Osijeku, 1950. godine je osnovano kazalište koje nije bilo isključivo lutkarsko, ali su lutkarske predstave bile značajan dio repertoara. Kazalište je nazvano Dječje kazalište u Osijeku. Snažni utjecaj na uobličavanje estetike osječkog lutkarstva je imalo češko i slovačko lutkarstvo pa su česti gosti na osječkoj sceni bili redatelji iz tih zemalja. Dječje kazalište u Osijeku je jedno od osnivača jedinog hrvatskog nacionalnog festivala lutaka „Susret lutkarskih kazališta Hrvatske“-SLUK-a. (Glibo, 2000.)

U Osijeku je 2004. osnovana prva lutkarska škola u Hrvatskoj pod nazivom Umjetnička akademija sa studijem glume i lutkarstva.

3. SCENSKA LUTKA

U knjizi „O lutkama i lutkarstvu“ lutkarstvo kao umjetnost prikazuje kroz pojedine vrste lutaka kao što su: ručna lutka (ginjol, zijevalica), lutka na koncima (marioneta), štapna lutka (javaka), plošna lutka (kazalište sjena) i maska. Svaka vrsta lutaka pojedinačno ima povijesni pregled svog razvoja. Uz svaku vrstu lutaka slijedi prikaz mogućih pozornica i idejnih rješenja za scenografiju, te zakonitosti pokretanja, odnosno animacije. Navedeno čini osnovu i nezaobilazn kontekst kada govorimo o ovoj umjetnosti. Etimologija naziva seže u francuski srednji vijek, kada je riječ mariote, mariette ili mariolette obilježavala lutku Djevice Marije, te kada su se lutke rabile i kao igračke u predstavama, pa čak i crkvenim prikazanjima, gdje su nastupale u prikazima biblijskih sadržaja, čak i nakon progona što im ga je namjenio Tridentski koncil 1563. (prema Županić, 2009.)

3.1 Marioneta

Marionetu valja razlikovati od malene lutke drvene glave i udova koja se pokreće dlanom, jer su ta dva tipa lutaka dionici ne samo različitih nego upravo suprotstavljenih europskih tradicija: elitne nasuprot pučkoj, te realističke nasuprot nerealističkoj. Potonja osvaja upravo nerazmjerjem veličine lutke, oštro markiranih pokreta i intenziteta transformacije glumčeva glasa, oslanjajući se na scenarije za improvizaciju i odvijajući se na ulicama i sajmištima te

nerijetko sadržavajući socijalnu i političku kritičku dimenziju. Između dvaju svjetskih ratova ona je gubila popularnost.

Prve oblike lutki marioneta susrećemo još kod Grka, Rimljana i Egipćana. Na samom početku, to su bile jednostavne lutke s minimalnim pokretima.

"Animirane su sa šipkom koja ide od glave, a noge i ruke su dugim vježbanjem na principu inercije postigle pokrete koji su slični hodu. S vremenom su te lutke dobivale konce za animaciju ruku i nogu. Stvoren je tzv. kontrolnik, drveni nosač za koji su privezani konci. U profesionalnom kazalištu marioneta može imati i trideset konaca." (Pokrivka, 1991: 11).

Što se tiče same lutke marionete, sastoji se od četiri dijela, a to su glava, trup, noge i ruke. Osnovni materijal za izradu je drvo, ali se u današnje vrijeme upotrebljuje i plastična masa, pluto, žica, itd..

Neki od prednosti ovih lutaka su pokretljivost i fleksibilnost. Njima se mogu izvesti veoma složeni pokreti i radnje jer je pokretan svaki dio tijela. Zglobovi se nalaze baš tamo gdje je to potrebno (kao kod čovjeka). Svaki konac više pridonosi većem pokretanju lutke.

Nedostatci ovih lutaka su u tome što jedan izvođač ne može izvesti više od jednog lika istovremeno, izrada je veoma zahtjevna i komplicirana, ali i animacija marionetama je vrlo teška. Također, upotreba zahtjeva i dobro poznavanje lutke i njenog animiranja od strane animatora.

3.2 Ručne lutke

"Glavni predstavnik ručnih lutaka je ginjol lutka. To je lutka koju lutkar navlači na ruku kao rukavicu te svojim prstima i rukom upravlja njezinim pokretima. Na kažiprstu je lutkina glava, na srednjem ili malom prstu jedna ruka lutke, a na palcu druga." (Pokrivka, 1991:12).

Ginjol lutka je jednostavna; ima glavu i jednostavno tijelo koje čini košuljica preko koje se najčešće navlači kostim lutke. Takve lutke obično nemaju noge, ali ako ih slučajno ima, prebacuje se preko paravana prema publici dok ruka ulazi u tijelo otraga u predjelu struka. Glava ginjol lutke se pravi od različitih materijala (drvo, papir, triko, itd.).

3.3. Štapne lutke

Glavni predstavnik lutaka koje se animiraju pomoću štapova je javanka. To je lutka koja potječe s otoka Jave i njezin točan naziv je vajang. Mnogo se upotrebljava u Kini i Japanu te predstavlja jednu od najljepših i najneobičnijih manifestacija azijske kulture." (Pokrivka, 1991:12)

Originalna lutka je izrađena od drva. Kroz tijelo joj prolazi dugačak štap i tako pokreće glavu lutke. Zglobovi u ramenu, laktu i šakama na rukama se pokreću pomoću dva štapa pričvršćena za šake.

Danas se koriste malo drugačije lutke, ali su slične javankama. Štap koji pokreće glavu više nije onako dugačak te završava u tijelu lutke gdje se uvlači ruka pa je tako lutka pokretljivija. Osim toga, i štapovi za ruke su zamijenjeni čeličnim žicama kao i što ruke više nemaju tri para zglobova. Komad tanjeg užeta je zamijenio ruku kako bi lutka savijala ruke na stiliziran način, a mehanizam zgloba je ostao isti. Košuljica od platna čini javankino tijelo. Na tu košuljicu dolazi odgovarajući kostim za lutku, a ruka animatora se nalazi ispod.

Ukoliko se želi napraviti lutka javanka koja predstavlja neku životinju, potreban je individualni mehanizam.

Specifične vrste ručnih lutaka (Pokrivka, 1991): gigantske (ako se navlače na glavu – naglavne lutke); mimične (mehaničke lutke); plošnelutke na prstima; lutke sjene; lutke trikovi, itd.

Lutke sjene su praoblik filma i sežu u daleku ljudsku povijest. Kazalište sjena se pojavilo u azijskim civilizacijama te se proširilo po ostatku svijeta. U prošlosti su se sjene izrađivale od kože životinja, a u današnje doba je prisutan plastični materijal, papir, pergament,. S obzirom da se likovi životinja i ljudi prave iz profila, važno ih je dobro oblikovati. Sjene se pokreću rukom ili žicom, a potrebno ih je dobro osvijetliti na bijeloj podlozi kako bi gledatelji dobili doživljaj kao prirodan pokret i oživljenu lutku.

Lutke trikovi su lutke za crno kazalište. Naime, takve se lutke prave od različitih materijala, a mogu poslužiti i različiti predmeti kao npr. kišobrani, torbe, metle, itd. Ponekad im je konstrukcija poput marionete, ali se ne animiraju uvijek koncima. Za ovakvo kazalište se kaže da se upotrebljavaju sredstva svih lutkarskih tehnika. Za razliku od lutaka sjena čija je podloga bijela, za ove lutke je potrebna crna podloga. Također, lutkari animatori su obučeni u crno, a za poneku lutku je potrebno i tri glumca animatora.

4. SCENSKA LUTKA U ODGOJNO OBRAZOVNOM RADU

Polazište praktične primjene lutke u radu s djecom je ideja kako oživjeti lutku među djecom, gdje oni nisu samo pasivni promatrači predstave, već aktivni sudionici procesa nastanka lutke i lutkarske predstave.

Dijete treba poticati ka njihovoj kreativnosti i razvoju senzibilnosti za estetiku unutar lutkarskog medija, te u upoznavanju i svladavanju korištenja različitih materijala i likovnih tehnika u izradi lutaka i scenografije.

Odgojitelj treba da potakne, motivira i ukaže na širu perspektivu ove umjetnosti, te mnoštvo mogućnosti koje nam pruža lutka.

Upotreba scenske lutke u dječjim vrtićima kod djece stvara osjećaj uzbuđenosti, razigranosti i ushićenosti jer ima svoju profinjenu i osebujnu stimulaciju. Također, potiče i dječji emocionalni, misaoni i fantazijski svijet. Upotreba lutke u vrtićima svojim prividnim, ali sugestivnim oživljavanjem djece omogućuje da odu u zamišljeni svijet koji su sami stvorili u igri. S obzirom da lutka ne imitira stvarna bića u cijelosti, odnosno nije nužno, baš zbog toga je djeći zanimljivo jer mogu odstupati od stvarnosti.

Scenska lutka bi trebala ispunjavati zahtjev lutkovnosti, kao i to da je svedena na simbol, a ne da je kopija živog lika. Što se tiče likovnog izražaja, trebala bi biti stilizirana, poetična, čitka i da predstavlja određenikarakter. Ukoliko se zadovolje ti kriteriji, dijete će se uvijek imati interes za lutku i odazivat će se igri s takvim lutkama dok će lutke hladnog izraza, likovno neutralnih i bezličih zaustaviti igru kod djece.

Kutak za igru scenskim lutkama u dječjim vrtićima bi trebao biti jednostavan i stiliziran ukoliko se koriste kulise i rekviziti. Najčešće se upotrebljavaju paravani koje je lako premještati ovisno o visini djece. Što se tiče samih lutaka, trebaju biti prilagođene djeći predškolske dobi, da ne budu preteške, prevelike i da nisu komplicirane za pokretanje. Lutke se mogu koristiti i kao određeni stimulatori kako bi imale svoju punu primjenu u odgojno- obrazovnom radu. Lutke moraju biti likovno realizirane kako bi potaknuli djecu na određena stanja.

Neki od materijala za kreiranje scenskih lutaka daju posebnu draž jer se djeca s tim susreću svakodnevno kao npr. metla, četka, kuhača, različito voće i povrće, tikve, osušene plodine, kutije, rukavice i sl. (Pokrivka, 1991).

Dijete se igrajući istražuje, eksperimentira s različitim materijalima, zamišlja i kombinira ono što je doživjelo pa na taj način u igri razvija intelektualne i druge mogućnosti. Igru dijete prilagođava svojim potrebama i mogućnostima, aktivnost je po izboru djeteta.

Lutkarstvo i scenski izraz spadaju u područje kreativnog izražavanja djeteta koji je dio procesa učenja. Igra sa scenskom lutkom potiče djecu na individualno zadovoljstvo koje žele podijeliti sa drugom djecom iz odgojne skupine, pa se djeca međusobno potiču i inspiriraju na što bogatije i raznovrsnije igre lutkom. Jedna od vrijednosti u igri sa scenskom lutkom je i da pridonosi doživljaju radosti nad vlastitim, ali isto tako i nad tuđim stvaralaštvom. Time pridonose emotivnom rasterećenju djetetovih konfliktnih situacija.

Ovakav način igre dijete potiče na socijalizaciju, razvoj pozitivnih crta osobnosti i proširivanje znanja djece. U igri s lutkama, djeca postepeno razvijaju smisao za uzajamnost, solidarnost, suradnju i pravednost. Lutke snažno utječu na razvoj stvaralačkih sposobnosti, a posebno govorno stvaralaštvo. U ovakvim igrama se može otkriti osobnost djeteta jer dijete spontano i neposredno preko lutke izražava svoj intimni doživljaj oko sebe. (Pokrivka, 1991).

4.1 Animacija

Animacija dolazi od latinske riječi "anima" što znači animirati. Animirajući lutku, oživljujemo ju. Najvažniji scenski element koji oživljava neživu lutku je pokret koji može biti popraćen i glazbom. U lutkarstvu su poznata osnovna pravila, a jedno od njih je i pokretna abeceda za pojedine lutke određenog karaktera kao i tipove scenskih lutaka. Marionete su jedna skupina lutaka i one se animiraju pomoću konaca odozgo dok se druga skupina lutaka (ručne lutke) animiraju odozdo.

5.2 Tekst i dramaturgija

Jedno od osnovnih izražajnih sredstava u scenskoj umjetnosti je riječ. Ona nije na prvom mjestu jer previše teksta otežava djeci praćenje predstave. Također, prema svojim izražajnim mogućnostima, izbjegavaju se i dugi monolozi i dijalozi. Sa scenskom lutkom je cilj postići maksimum izražajnih mogućnosti, a da se pri tom koristi minimum sredstava.

Lutkarski tekst bi trebao biti i lutkarski funkcionalan. Dijalozi bi trebali sadržavati verbalnu akciju, a ne da opisuju mirovanje.

"Lutkarski tekst namijenjen djeci mora ispunjavati i neke osnovne zahtjeve, tj. mora biti didaktički nenametljiv, psihološki uvjerljiv, razbijati okvire standardne tematike, donositi nove, maštovite svjetove, biti poetičan, ritmički raznolik itd." (Pokrivka, 1991: 16). Dinamičnost,

jasnoća, preglednost, cjelovitost i zanimljivost su odlike dramaturgije. Karakteristika dramaturgije je metafora, odnosno preneseno značenje. Kako bi se djecu što više zainteresiralo, efekti iznenađenja su pravi izbor u dramaturgiji. Mnogobrojna simultana zbivanja na sceni se ne preporučuju jer se time opterećuje dječja pažnja.

4.3 Govor lutke

Za vrijeme tradicionalnog kazališta, lutke su trebale što više nalikovati živim bićima pa su zbog toga i govorile običnim govorom što nije primjer i u suvremenom kazalištu. U suvremenom kazalištu lutka je simbol sa svojim osobinama u svom svijetu pa se zbog tih činjenica glas mora prilagoditi njoj. Ne može biti prisutan pun ljudski glas nego se mora glasovno karakterizirati likove. Lutka se samim pojavljivanjem na sceni sa svojim likovnim kvalitetama i scenskim oživljavanjem budi i svoj specifičan glas koji nosi u sebi. Lutkar će taj glas otkriti i upotrijebiti u oblikovanju karaktera te lutke. Sergej Obrazcov drži do toga da se lutkar više trudi oko lutke i promjene glasa ako je ona dobro stilizirana. Kod nekih lutaka su se ljudi služili i određenim sredstvima kako bi promijenili glas kao kod npr. lutke Petruške. Glumac lutkar se tijekom animacije Petruške služio piskalom koje je držao u ustima kako bi imao određeni glas.

4.4 Scenografija

Za razliku od tradicionalnog kazališta u kojem je scenografija bila realistična, odnosno sve što je bilo na sceni je djelovalo kao pravo, suvremeno kazalište zahtijeva stiliziranu lutku i stiliziranu scenografiju iako se često svodi samo na simbolično naznačavanje ambijenta. S obzirom da je lutka stilizirana, realistična scenografija ne bi imala smisla.

"Scenski prostor za igru odgajatelja u dječjem vrtiću sasvim je jednostavan. To je pokretna pozornica sastavljena od nekoliko laganih paravana (2-8) koji se u odnosu prema širini i visini mogu kombinirati. Visina paravana jednaka je prosječnoj visini čovjeka (od 165 do 175 cm). Širina jednog paravana može iznositi od 1 do 2 metra. Potrebno je da bude nekoliko paravana koji su viši od 2 metra, koji čine pozadinu ili se stave sa svake strane jedan, pa daju okvir sceni." (Pokrivka, 1978: 41).

Dekorov posao se razlikuje u kazalištu živog glumca za razliku u kazalištu lutaka. U kazalištu živog glumca uloga dekora je biti statičan, nepomičan dok u kazalištu lutaka on mora upotpuniti osobine lutaka. Iza lutke bi trebala biti mirna pozadina, bez previše detalja i bez suvišnog opisivanja ambijenta jer u protivnom se lutka može izgubiti u njemu. Scenografija je važna u lutkarskoj igri jer izaziva interes za scensko zbivanje, stvara raspoloženje za doživljavanje dramskog djela i omogućuje djeci odlazak u dječju fantaziju. Ukoliko se sažme funkcionalnost i likovne vrijednosti u jednu cjelinu, scenografija dobiva puni smisao. Kako bi se postigla smirenost, ili dramatičnost, ili vedra razigranost, scenograf se može poslužiti različitim sredstvima poput kompozicije, kontrastima boja, linija, oblika i osvjetljenja. Kako bi se postigli veliki likovni efekti potrebna je upotreba svjetla.

Scenografija male lutkarske igre u dječjem vrtiću ne zahtijeva puno, ima simboličan karakter i vrlo je jednostavna. Treba paziti da stilsko jedinstvo dekora i lutaka, kao i stilsko jedinstvo materijala odsu lutke napravljene. Jedinstvo likovnog izraza postiže se i onda ako su lutke relativno istih proporcija. Pozadina scenskog prostora može biti zid ili jednobojna mirna i ugodna tkanina.

Baš kao i scenska lutka, scenografija svojim likovnim potencijalima djeluje na likovnu kulturu djece.

4.5. Prostor i mizascena

"Prostor lutke lišen je potrebe za opisnošću, on je sadržan u samoj ideji. lutka, za razliku od živog glumca, ima gotovo neograničene mogućnosti. Oslobođena zakona sile teže, ona se i bez izgrađenog objekta dekoracije može kretati po svim koordinatama konkretno, mikrokozmičkog prostora, koji joj disponiramo za čin igre. Taj oslobođeni prostor pušta potpuno zaigravanje i razigravanje po mreži svojih koordinata, horizontalno, vertikalno kao i po dijagonalnim pravcima mogućnost preslojavanja u dubinu, korištenjem transportnih objekata po planovima, bez korištenja pomoćnih kulisnih elemenata." (Deželić, 1977: 21)

U vrijeme tradicionalnog kazališta, lutke su bile u prostoru koji je sličio kutiji i kretanje im je bilo ograničeno. U suvremenom kazalištu, nužna je pozornica za igru i paravani koji se mogu kombinirati na različite načine iako ih nije nužno koristiti.

Glavni zadatak mizascene je istaknuti i što preciznije istaknuti smisao scenskog zbivanja pomoću rasporeda i kretanja lutke na sceni. Uz lutku i dekor, mizascena je važna estetska komponenta.

4.5.1 Priprema prostora za predstavu u dječjem vrtiću

Vrlo često dvorana za tjelesni odgoj posluži za oranziranje raznih svečanosti pa tako i predstava. Svaki prostor mora se dobro prozračiti, kada djeca dođu u taj prostor mora ih dočekati svježi a ne ustajali zrak. Ako je moguće djecu će “dočekati” zatamnjeni prostor s upaljenom rasvjetom za predstavu jer uz takvu atmosferu stvoriti ćemo privid ulaska u pravo, veliko kazalište. U zatamnjenom prostoru do izražaja će doći ona predstava kojoj je režija pripremila svjetlosne efekte. Djecu uvijek mora dočekati pripremljeno, složeno gledalište I po mogućnosti pripremljeno kazalište. Neprofesionalno izgleda kada se pred djecom slaže kazalište, nosi paravan, montiraju kulise, rasvjeta, lutke. (Kraljević, 2000.)

4.6 Glazba

Kako bi scenski lik bio dobro oblikovan kao i lutkarska igra u cjelini, važna komponenta u tom oblikovanju je glazba. Ona pomaže uživljavanju u scensku radnju, djeluje na psihu i senzibilitet gledaoca, pomoću nje pokreti lutaka imaju veću sugestivnost i zbog toga je pažljivo i funkcionalno ugrađena u lutkarsku igru. Ukoliko su pojedini zapleti i raspleti naglašeni glazbom, tada će dobiti neku novu i neočekivanu dimenziju. U pojedinim slučajevima, glazba kao element igre može objašnjavati radnju, a često se komponira za lutku.

Glazba se može koristiti na dva načina u igri:

Glazba je funkcionalno ugrađena u dramsku radnju lutkarske igre (lutke pjevaju, plešu i pokreću se uz glazbu). Pjesme mogu biti pjevane od strane lutkara ili se mogu pustiti u pozadini.

Glazba koja je ilustrativnog karaktera kao zvučna kulisa koja se javlja kako bi naglasila određenu radnju, atmosferu ili raspoloženje. Takva glazba se upotrebljava kao element režije, kod scenografije, svjetlosnih efekata i sl.

4.7. Redatelj

Kako bi se dobila harmonična cjelina u lutkarskoj igri, važno je zadovoljiti likovnu, literarnu, interpretativnu i glazbenu komponentu koje imaju svoje specifičnosti s obzirom na temeljne zahtjeve.

Kako bi lutkarska igra bila psihološki uvjerljiva, estetski vrijedna, razigrana, ritmički ujednačena, dinamična, važna je umjetnost i stavovi režisera, njegov talent, mašta, opća kultura i dr.

Kako bi redatelj započeo rad na lutkarskoj igri, mora prvo dobro upoznati dramsko djelo i s njim se zbližiti. Dobiveni tekst prilagođava svojim pogledima iako pri tom mora paziti i na ideje i namjere autora teksta. U prvoj fazi ne može predvidjeti sve detalje i situacije u okviru dramaturgije nego mora sagledati igru u cjelini. Nakon te faze bira scenske lutke, a svoje zahtjeve slijedi kreatoru lutaka, scenografu, kompozitoru i ostalim suradnicama koji sudjeluju u stvaranju lutkarske igre.

Režiser ima veliku ulogu u prepoznavanju stvaralačkih potencijala kod glumaca animatora te im na odnosu na glasovne i animacijske mogućnosti dijeli uloge.

4.8 Dramski odgoj

Dramski odgoj je oblik odgojno – obrazovnog procesa čiji je glavni zadatak razvoj cjelokupne djetetove ličnosti. Kao takav pomaže djetetu u razvijanju osjećajnosti i osjetilnosti, govornih i drugih izražajnih sposobnosti i komunikacijskih vještina, mašte, kreativnosti te otkrivanju i razvijanju sklonosti, sposobnosti, formiranju stavova, stjecanju i razvijanju društvene svijesti i njezinih sastavnica: (samo)kritičnosti, odgovornosti, snošljivosti, razvijanju humanih moralnih uvjerenja i razumijevanju međuljudskih odnosa te stjecanju sigurnosti i samopouzdanja. Svrha je dramskog odgoja, dakle, odgajanje za život, pripremanje djeteta za susret s realnošću.

Dramski odgoj nije isto što i dramska umjetnost te stoga aktivnost nije usmjerena na stvaranje kazališne predstave. Osnova drame kao umjetnosti jest dramski izraz temeljen na dramskom doživljaju svijeta. Dok se u dramskoj umjetnosti dramski doživljaj svijeta pretvara u umjetnost, u dramskom odgoju (ili dječjoj drami, kako se dramski odgoj još naziva) on se pretvara u organiziranu igru.

Naime, na bazi scenskog odgoja djeteta imamo i neke dječje igre koje se ne izvode kao radni zadatak, nego kao slobodne manifestacije fantazije i dječje radosti. Uz kompleks scenskog odgoja djeteta vezani su svakako i naši razgovori s djecom o znanjima vezanim uz scensku umjetnost. Želimo odgojiti cjelovitog čovjeka koji će shvaćati uzroke manifestacija civilizacije i kulture, koji će pratiti njihov slijed i jednog dana snositi punu odgovornost za njezin razvitak. Otvarajući djetetu široke vidike stvaralaštva, uvodeći ga u ljepotu stvaralačke akcije, odgojit ćemo u njemu čovjeka koji u svoje djelo unosi razumijevanje za ljude, težnju za napretkom čovječanstva i toplu ljudsku plemenitost.

5. DIJETE I LUTKA

Djeca se poistovjećuju s likovima predstave često nastavljaju živjeti njihovim životom, proicirajući njihov izmišljeni u svoj stvarni život. Priča u njima živi uvijek i iznova započinje.

Jer znamo, djetetov je svijet toliko isprepleten čudima mašte da nikada ne znamo je li stolac u dječjoj sobi trenutačno samo stolac ili možda prijestolje podmorskoga kralja. Ako se dijete kao mali ali potpuni subjekt može izraziti i ostvariti u igri, onda je lutkino kazalište zacijelo vrlo vjerodostojan zavičaj njegova nagona za igrom-zavičaj u kojem ga toliko i ne impresioniraju sama čuda lutkinih preobrazbi (takva su čuda sama od sebe djetetu razumljiva jer su sastavni dio shvaćanja njihove zbilje) koliko činjenica da se sve zbiva onako kako bi se u njegovu malom svijetu i uvijek i svagdje trebalo zbivati, tj. da se sve zbiva po zakonima njegova svijeta. (M. Čečuk, 66 str.)

Ova mi se komponenta čini važnom jer u određenom trenutku može postati vrlo utjecajna u djetetovu životu. Proizašavši iz jednog drugog odnosa iz odnosa dijete-lutka, ona je i najpotpunije i najdosljednije ostvarivanje toga odnosa.

Ne shvaćajući još svijet odraslih a neprestano prisiljavano da se podređuje zakonima toga svijeta, dijete se utječe svojoj mašti da bar privremeno moglo osjećati slobodno.

Upravo stoga lutka u zbiljnom životunemoćna baš kao i dijete donosi mališanu potpunu satisfakciju kada je scenska čuda učine svemoćnom. U kazalištu lutaka dijete zajedno stim zajedno stim malim živim-ljudima igračkama postaje svemoćno a to psihičko oslobađanje čini ga sposobniom i spremnim da prihvata sve bljeskove spoznaja o kojemu o životu i svijetu donose lutkine bajke.

Svi oni koji stvaraju predstave lutaka, pisci, režiseri, scenografi, muzičari, lutkari morali bi tu najvažniju komponentu u odnosu djeteta-kazalište lutaka imati prije svega i iznad svega pred očima da bi njihova stvaralačka odgovornost bila potpuna i da bi se poistovjetila s onom odgojiteljskom. A roditelje i odgojitelje upravo bi ta komponenta morala najbolje uvjeriti da je kazalište lutaka za njih izuzetna šansa za postavljanje zajedničkog govora s djetetom. Jer bez tog zajedničkog govora-to i oni sami znaju- teško da išta mogu i da će išta u djetetu postići. Iskustva s upotrebom lutke u dječjem vrtiću i školi pokazuju da je lutka odlično motivacijsko sredstvo, poticaj za bogaćenje i senzibiliziranje djetetova emocionalnog, socijalnog i spoznajnog razvoja. Igre lutkom omogućuju razumijevanje problema s drugoga stajališta, oblikuju odmak kao preduvjet za poticanje tolerancije, emocionalne inteligencije i empatije. Sugestivnost, koja proizlazi iz oživljavanja lutke inezina sposobnost da simbolizira čovjeka i stvara neku vrstu dvojnika, potiče u djeci mehanizme identifikacije i projekcije s katarzičnim oslobođajućim sastavnicama. Dijete s pomoću lutke spoznaje karaktere, raspoloženja, kontekst događanja, a to potiče njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet te pomaže pri integraciji u odgojnu skupinu u vrtiću. Odgojitelj mora razumjeti značenje lutaka, mora znati i asocijacije i metafore s oblikom, bojom i materijalom kao i s pokretom kao vizualnom i auditivnom sastavnicom lutkarstva. Samo će tako moći pomoći djeci da prepoznaju svoje sposobnosti, da izražavaju svoje ideje i zamisli, kontroliraju emocije te grade samopoštovanje i sposobnosti za zajednički rad. Zato je važno znati kako odgojitelji/ice upotrebljavaju lutku te kako definiraju pedagoški kontekst te upotrebe.

Psihoterapija je proces kojim se teži osvješćivanju. Igra lutkama je sredstvo pomoću kojega se to postiže. Prenesen u igru, problem je izrečen na drugi način. Djelotvornost je u samome procesu koji se razvija između terapeuta i djeteta. Neka djeca imaju teškoće u prihvatanju terapijske igre lutkama ili u prihvatanju nekih lutaka. Zato djetetu treba ponuditi razne mogućnosti izražavanja: crtež, igru, dramatizaciju i slično. Uzroci dječjih poremećaja su analizirani u svjetlu obiteljskih odnosa. Obiteljski odnosi introjiciraju se vrlo rano, zato je nužan rad u obitelji, pa su oblici rada s obitelji uz pomoć lutaka izuzetno važni. (Glibo, 2000: 252)

Lutka povezuje gotovo sva područja važna za djetetov razvoj razumijevanje, pokret, govor, suživot s okolinom. Djetetova igra lutkom njegov je način priopćavanja osobnoga mišljenja o okolini kojaga okružuje. Uz pomoć lutke dijete otkriva parabolične igre i bogatstvo metaforičnoga mišljenja i izražavanja.

Lutka budi u djetetovu maštu i stvaralaštvo, dvije najvažnije sastavnice daljnjega razvoja. (Majaron, 2004).

Kako bi se ostvarili različiti ciljevi predškolskog odgoja, upotreba lutke može biti model učenja i ponašanja djeteta u igri.

5.1 PRIMJENA LUTKE

Najčešći načini primjene lutke u odgojno-obrazovnom radu su: (Broggini, 1985,) lutka - skupina, lutka- sadržaj; lutka - područje; lutka - odgojni projekt; lutkarske igre; lutkarske improvizacije i dramatizacije.

5.1.1 Lutka - skupina

Lutka je poseban prijatelj u igri i iskustvu djece pa je tako i dio života u vrtiću. Odgojitelj u svakodnevnim situacijama može koristiti lutku. Već pri samom ulasku djeteta u vrtić može pozdraviti dijete lutkom, kao i kod njegovog odlaska, raznim najavama igara, doručka/ručka/međuobroka, radnim aktivnostima i sl. Upotrebom lutke odgojitelj želi uspostaviti i održavati pozitivnu komunikaciju s djecom, stvarati radne navike kod djece i poticati razvoj kulturno - higijenskih navika. Lutka dijete može informirati, usmjeriti njegovu pažnju i najaviti ponašanje koje se očekuje u određenim situacijama. Također i pomoći u građenju prijateljskih odnosa i međusobnih suradnji među djecom.

5.1.2 Lutka-sadržaj

Ovakav način primjene pomaže odgojitelju lakše razumjeti djecu te ih tako poticati na učenje i stjecanje novih iskustava unutar sadržaja ili područja. Uz pomoć lutke odgojitelj može na zanimljiviji, zorniji i živahniji način približiti iskustva te omogućiti bolje strukturiranje postojećih i usvojenih znanja djece. Lutka na taj način omogućuje situacijsko i kontekstualno učenje djece, a takvo učenje je neophodno u procesu građenja znanja djece rane i predškolske dobi.

5.1.3 Lutka - odgojni projekt

Ovakav način primjene lutke se primjenjuje ukoliko se želi ostvariti neka cjelovita tema ili odgojni projekt. Lutka povezuje različite sadržaje i aktivnosti koje obuhvaća određena tema ili odgojni projekt te je na tom putu lutkina priča nit vodilja. Ona pomoću nje potiče djecu na razmišljanje te ona tako lakše prelaze iz jedne aktivnosti u drugu. Kako bi se ostvario cjeloviti, integrirani pristup učenja djeteta, važno je koristiti lutku s ovakvim načinom.

5.1.4 Lutkarske igre, lutkarske improvizacije i dramatizacije

Kako bi se odgojitelj lakše približio djeci i tako razumio značaj zbližavanja djeteta s umjetnošću, važna je upotreba lutke. Brogini (1995.) ističe da se ostvaruje nekoliko interakcija i međusobnih komunikacija. To su, odgojitelj (lutkar) - lutka, lutka - djeca (publika) i lutkar - lutkar (odgojitelj - dijete). Komunikacija je važna za poticanje spoznajnog razvoja i razvoja različitih kreativnih sposobnosti kod djeteta. Djeca gledajući lutkarske predstave ili slušajući priče s lutkom, doživljavaju i proživljavaju određena emocionalna stanja te stječu iskustva kroz različite situacije preko druge djece. To im pomaže za mnoge situacije koje ih tek očekuju.

5.1.5 Dramske igre

Dramske su igre prva, nezaobilazna faza uvođenja djece u govorno i scensko stvaralaštvo. U organizaciji i izvođenju dramskih igara valja poštovati načelo postupnosti. Prvi susret djeteta s dječjim vrtićem, a kasnije i sa školom, popraćen je snažnim emocionalnim reakcijama (osjećaj straha, neugodnosti, sramežljivosti, nesigurnosti). Najbolje sredstvo za oslobađanje i upoznavanje djeteta zasigurno je igra, odnosno, upravo je igra ono polazište odakle kreću i prve organizirane dramske igre.

Težište samih dramskih igara stavljeno je na igre socijalizacije i oslobađanja, pantomimske igre i igre kojima je izražajno sredstvo riječ. Navedene igre uglavnom su improvizacije u kojima do

punog izražaja dolazi sloboda izražavanja i radost stvaranja. Sintetičke igre također pridonose razvijanju temeljnih scenskih izražajnih sredstava, a to su “glas i pokret”, to jest riječ i gesta.

Igre razvijaju usrodotočenost, maštu, pravilno izražavanje, bogaćenje rječnika, spretnost, zrelost itd. Dramske igre djeci predškolske dobi omogućavaju iskustveno sazrijevanje, kvalitetnije odrastanje, a to je njihov najvažniji cilj. Djeci se ne smije omeđiti stvaralaštvo pričanjem svih detalja, nego je samo potrebno označiti osnovne situacije, a zatim pustiti djecu da u njima stvaralački žive svatko na svoj način. Ima motiva i sadržaja kojima se djeca vole vraćati i ponavljati, ali onda treba paziti da ih uvijek obogatimo nekim novim detaljem. Djeca između dvije i tri godine mogu se igrati igračkom, a dramska im je igra imitacija života odraslih. Oni će pospremati krevet, staviti lutku spavati, voziti kamion i drugo. S četiri godine igrati će igre zanimanja. Između četvrte i pete godine imati će različite profesije i omiljene heroje. Sada već dolaze i duže igre koje se stvaraju na bazi dramatizacije priče i pjesama. Napokon, u dobi između šeste i sedme godine igraju se dramske igre dramatizacije koje vode u predstavu. Osnovna sredstva izražavanja u dramskim igrama su riječ, pokret i glas (zvuk). Od pet godina nadalje djeca već pokazuju u dramskoj igri velike interese za sadržaje iz svakodnevnog života. Oni vole radnje vezane za pojedina zanimanja, pa igra zanimanja tu doživljava sve moguće varijante.

Samim dolaskom djeteta u dječji vrtić, pruža mu se mogućnost upoznavanja novih stvari, prostora, osoba, igraćaka. Rijetko kojem djetetu će scenska lutka biti poznata od kuće osim ako nije nazočio lutkarskim predstavama prije polaska u dječji vrtić. Lutkarske igre i scenska lutka su sastavni dio predškolskog odgoja i obrazovanja. Upotreba lutke u dječjim vrtićima je raznovrsna; može biti poticaj, ali i kao središnja aktivnost. Važno je osvijestiti važnost lutkarske igre jer mogu obogatiti tradicionalne metode odgoja. Pomoću lutke se ostvaruje kvalitetnija komunikacija na relaciji odgojitelj- dijete kao i među samom djecom. Lutkarsko iskustvo pomaže djeci steći konkretno znanje, ali isto tako ga poticati ga na kreativnost.

Dosadašnja iskustva pokazuju da je upotreba scenske lutke u dječjim vrtićima poticaj za bogatiji emocionalni, socijalni i spoznajni razvoj kao i odlično motivacijsko sredstvo.

Scenske lutke su vizualne, taktilne i čujne te kao takve pružaju mnoge mogućnosti za kreativan pedagoški pristup. One potiču verbalnu i neverbalnu komunikaciju između vršnjaka i odgojitelja kao i osjetljivost za poticaj iz okoline. Lutka je djetetov prijatelj i iako svako dijete zna da je lutka neživo biće, odnosno da je samo predmet, ono intenzivno doživljava sve situacije

kroz koje lutka prolazi. Simbolička igra mu dozvoljava ići od stvarnog do izmišljenog svijeta pa mu je život jednostavniji. Davanje ljudskih osobina životinjama, biljkama i stvarima spada u bogate izražajne mogućnosti lutkarskih igara. Lutka nije samo djetetov partner u igri nego mu pomaže shvatiti sebe, ljude oko njega i pojave koje ga okružuju. Što je lutka likovno, ritmički i glasovno bolje karakterizirana, to će više djece privući. Ona uspostavlja čudnu vezu s djetetovim snovima i njegovom prošlošću.

Mnoge začuđuje činjenica da lutkine riječi i sve ono što se s njom izvodi snažnije djeluje na dijete nego riječi odrasle osobe, roditelja ili odgojitelja. To je zbog toga jer dijete u lutki vidi saveznika u igri, prijatelja. Vidi u njemu autoritet, ali zna da je ono samo izabralo lutku i da je to zbog njega.

Kao što sam već rekla, lutka oživljavanjem u dječjoj ruci pruža mogućnost odlaska djeteta u zamišljeni svijet. U tom svijetu je uglavnom promijenjeno ono što u stvarnosti nije moguće, ono s čim se dijete ne može nositi i što bi htjelo promijeniti. Svako dijete osjeća i proživljava situacije drugačije. Poslije svake odgledane predstave bi se djetetu trebala pružiti mogućnost da izrazi svoje osjećaje vezane uz predstavu. Dosta djece je spremno na licu mjesta nešto promijeniti, emotivno se vežu uz lutku pa im nije teško svoje osjećaje pokazati kroz smijeh, ali ponekad i kroz suze.

S obzirom da lutka kod djeteta budi radoznalost, uzbuđenost i razigranost, važno je djetetu pružiti tu mogućnost i dati mu samu lutku u ruke, da se igra i razgovara s njom. Lutke pokreću misaoni, imaginarni i emotivni svijet kod djece, ali im omogućavaju i da bogatije izražavaju svoj doživljaj svijeta.

U igri, lutka je u središtu. Ona zamjenjuje živa bića i omogućuje djetetu manipuliranje s njom kako želi i što je bitnije, onako kako u stvarnosti nije moguće. Mlađa predškolska djeca lutke rastežu, prevrću, ponekad i lupaju s njom od namještaj. Ali i taj početak nam pokazuje djetetovo zadovoljno lice. Sretno je jer ima nešto u ruci, što može istraživati fizička svojstva lutke i učiti nešto novo.

Starija predškolska djeca u igrama s lutkama smanjuju motoričke aktivnosti. U tim godinama već polako smišljaju i kontroliraju pokrete lutke, izražavaju se u duljoj monološkoj i dijaloškoj formi koja je logički povezana. U igrama s lutkama se može vidjeti djetetova emotivnost. Na

lutku prenosi svoju sreću, ali isto tako i svoju tugu i uznemirenost, raspravlja s lutkom o problemima i nesvjesno ih može analizirati.

5.1.6 Monolog

Monolog je najčešći u dječjoj igri sa scenskom lutkom. Dijete ima priliku vidjeti i opipati lutku, pokušati s njom izvesti različite pokrete i na kraju svega poželi da lutka i progovori. Nakon što to poželi, iskušava svoj glas što za djecu može biti izrazito zanimljivo. Nakon što je izvježbao svoj glas, počinje s izgovorom riječi, rečenica, pa kroz iskustvo i tekstova. Uglavnom su to situacije vezane za njegov život i doživljaj vlastitih iskustava. Dijete se prvo obraća sebi s lutkom u ruci s čim započinje i prvi monolog u kojem dolaze do izražaja vrednote poput boje glasa, trajanje i jačina tona i sl. Djecu takve igre oduševljavaju i ponavljaju ih bezbroj puta jer se igraju s vlastitim glasom, a lutka je ta koja ih najbolje potiče na takav oblik komunikacije. Svoju sreću i oduševljenost dijete želi pokazati i ostaloj djeci zato im se nakon tog saznanja i obraća. Ono i dalje izvodi svoj monolog kakobi ga čuli, a zatim se obraća djeci ponaosob kako je vidio od odgojitelja. Ovisno o djeci slušateljima, nešto ih pita, ispriča.

Pri odabiru lutke, dijete pažljivo promatra sve ponuđene lutke i zatim izabire onu koja je po njemu najbolje likovno stilizirana i tako najprivlačnija. Ukoliko dijete ima više iskustva s lutkama, kreativno je i maštovito, lutka mu neće predstavljati problem i uzet će bilo koju lutku na raspolaganju.

Monolog se očituje kao odraz dječjeg doživljaja onoga što ga okružuje kao i odraz želja i htijenja djece. Promatrajući i slušajući djecu u igrama s lutkama, odgojitelji mogu otkriti govorni potencijal kao i potrebu za poticanjem monološkog govora i govora općenito. Važno je pružiti podršku djetetu i igri, kao i u samom odabiru lutke. Razgovarati s djecom, voditi ih u kazalište, pričati i čitati im priče, uvesti različite govorne igre u svakodnevne aktivnosti, smišljati kvizove riječima i drugo. U takvim poticajima će se djeca oslobađati početnog straha pri govoru i s još većim veseljem uzimati lutke u ruke.

5.1.7 Dijalog

Nakon što je s lutkom produbio odnos na monologu, dijete prelazi na dijalog. Više ga ne usređuje samostalno igranje nego traži sugovornika u igri te tako otkriva i dijalog, razgovor između dvije ili više lutaka u kojem svatko drugačije izražava svoja mišljenja, misli, osjećaje... U toj igri s lutkom se uglavnom radi o pitanjima i odgovorima, ali isto tako ovisi o dječjem govornom potencijalu svakog pojedinca. Mlađa predškolska djeca imaju uglavnom kratke odgovore, kao i pitanja dok se kod starije djece dijalog produbljuje. Osim toga, dijalog ovisi o znanju i iskustvu djece zato je važno komunicirati međusobno kao i putem lutaka. Oni tada izmjenjuju svoja iskustva i znanja i prenose ih međusobno jedni na druge. Upravo zbog toga je dijaloški govor jako bitan u razvoju svakog djeteta.

Lutka je nezamjenjiva kao poticajno sredstvo govornog komuniciranja s obzirom da dijete ima veliku potrebu za razgovorom i dijalogom. Ukoliko dijete nema u blizini nikoga s kim bi moglo razgovarati, ono uzima lutku i postavlja joj pitanja, daje odgovore različitim igračkama i uživa u tome. Neovisno o dobi, dijete pomoću lutke istraživa i otvara svoju dušu. Dijalog pomoću lutke je u nekim situacijama i početak socijalizacije. Dosta djece je sramežljivo, a pomoću lutke se "skriva" i nema osjećaj da je izloženo ono samo nego da je tamo samo lutka. Otvara se i lakše komunicira, a tako potiče i drugu djecu, da uzmu lutke i komuniciraju i oni. Mlađoj djeci bi se trebali odabrati dijalozi koji su zanimljivi, ali da su njima bliski i razumljivi kako bi bili sretni i zadovoljni u igri s lutkom.

5.1.8 Improvizacija

Improvizacija je djeci najzanimljiviji, ali isto tako i najčešći oblik lutkarske igre. Tu nema priprema nego se sve temelji na kreativnoj sposobnosti da se nađe govorni izraz za određeni sadržaj. Improvizacija je prisutna i u monologu i u dijalogu, ali do pravog izražaja dolazi tek u većoj skupini djece. Prije samog izvođenja improvizacije, djeca se međusobno dogovaraju, dijele uloge, lutke i rekvizite. Osim što im to unosi veselje u igru, u takvoj zajedničkoj igri teže i gledateljima kako bi ih pohvalili i zapljeskali im. Tada imaju osjećaj da su pravi glumci pa to žele podijeliti i sa svojim prijateljima, roditeljima kao i odgojiteljima. Međusobno se natječu tko će izvesti bolji pokret s lutkom i tko će dobiti veći pljesak.

6. LUTKA I ZADOVOLJAVANJE DJEČJIH POTREBA

Maslow je ljestvicu potreba podijelio na: fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, ljubavlju, pripadanjem, samopoštovanjem i poštovanjem drugih te potreba za samoostvarenjem.

Svaka osoba očituje svoje potrebe na individualan način. Kod djece je to teže uočiti zato se od odgojitelja zahtijeva senzibilnost kao i pravilno spoznavanje i osiguravanje primjerene okoline kako bi se zadovoljile te potrebe. Odgojitelj će pomoću lutke brže doći do saznanja djetetovih psiholoških potreba i kako ih zadovoljiti. Važna je interakcija i komunikacija.

Ukoliko dijete nije okruženo ljudima koji ga vole, koji se zauzimaju za njega i koji brinu o njemu od najranije dobi, njegov razvoj će biti ometan. Svima nam trebaju osobe koje će prihvaćati našu ljubav, a davati nam svoju. Dijete prvo zadovoljava tu potrebu s majkom pa s užom obitelji te drugim ljudima koji ga okružuju. Kad dijete krene u jaslice ili u vrtić, u vrijeme adaptacije, javlja se nedostatak zadovoljenja te potrebe. Osjećaj napuštenosti, žalosti i nemoći se javljaju kod djeteta. Ono što je važno je da se djetetu olakša taj separacijski strah zbog odvajanja od obitelji pomoću njegove najdraže igranke – lutke koje je donijelo od kuće. Pomoću tog predmeta dijete ima dodir s domom sve dok ne uspostavi emocionalnu vezu s odgojiteljem i dok strah ne prođe.

Lutka je važna u životu svakog djeteta jer pomoću nje ostvaruje svoja maštanja i mijenja ono što u stvarnosti ne može. Važno je da dijete ima s kim razgovarati, povjeriti se i da ima osjećaj da je važno ono što misli, što se događa u njegovom životu.

Ukoliko se dijete može igrati neograničeno s lutkom, ono zadovoljava potrebu za slobodom i odmah je sretnije. S obzirom da je dijete u skupini, susreće se i s različitim vršnjacima koji zadovoljavaju na različite načine potrebe. Tada se mogu javiti osjećaji bijesa, ljutnje i druge negativne emocije. I tada lutka može pomoći jer će dijete pomoću lutke lakše pokazati svoje emocije

Glasser drži do toga da ako je samo jedna potreba zadovoljena da je upitno zadovoljavanje i ostalih. Zbog toga se trebaju zadovoljavati sve potrebe uravnoteženo. Odgojitelj će s lutkom lakše razumjeti dijete tako što će se dijete prije otvoriti lutki, reći joj svoje probleme i što ve misli prije nego odraslom. "Dijete lakše prihvaća "stav" lutke, jer lutka je autoritet koji je dijete samo odabralo i tako postaje posrednik između djeteta i njegove sredine." (Ivon, 2010: 39).

Zbog lakših ili težih poremećaja u razvoju, lutka posebno pomaže djeci s posebnim potrebama (akutne i kronične bolesti, nedostatak vida i sluha, tjelesna invalidnost).

Dijete koje ima teškoće u razvoju, često ima teškoće u društvenom razvoju zbog agresivnosti, nametljivosti, lijenosti, laži i sl. kao i u emocionalnom razvoju što se manifestira kroz anksioznost, fobije, strah od separacije i mraka, utučenost, ljutnju, depresiju i sl. Kako bi dijete počelo komunicirati sa svojom okolinom i postupno stvorilo pozitivnu sliku o sebi, važna je verbalna i simbolična komunikacija s lutkom.

6.1 Lutka u poticanju dječje pozitivne slike o sebi

Zadatak svakog odgojitelja je da pomogne djetetu razviti pozitivnu sliku o samome sebi. Da svako dijete postane svjesno sebe i svojih razvojnih kompetencija.

Čudina - Obradović (1990.) ističe da je za uspjeh/neuspjeh važnija pozitivna slika o samome sebi nego kvocijent inteligencije. U igri s lutkom, dijete uči vidjeti i voljeti sebe kao jedinstveno biće te tako stječe osjećaj samopouzdanja i važnosti. Djetetova spoznajna sposobnost raste razvojem slike o sebi. Kako bi se optimalno ostvarivali ciljevi na stvaranju pozitivne slike o sebi kod predškolske djece, važna je upotreba lutke kao medija.

"Lutka se u odgojiteljevim rukama prema svakom djetetu odnosi pažljivo, sluša ga, omogućuje mu dijalog (lutka govori: "Bilo ti je teško, možda si ljutit/ljutita..."), dogovara se s djetetom (lutka govori: "Zato smo se odlučili da to učinimo zajedno."). Slanjem neverbalnih poruka (lutka svojim pokretima izražava emocije, želje, humor) lutka zadaje zadatke koje djeca prepoznaju i rješavaju tako što ih verbaliziraju." (Ivon, 2010: 40)

Na području tjelesnog "ja", djetetu se pomoću lutke pruža niz mogućnosti kako se upoznati sa svojim tijelom, njegovom građom, veličinom, funkcijom, ali isto tako i uvidom u razlike među djecom ovisno o dobi, spolu, rasi.

Igra s lutkom djetetu omogućuje doživjeti različite životne situacije. Pruža mu mogućnost stjecanja iskustva kroz nekoga tko zapravo i ne postoji. Tijekom predškolskog odgoja se susreće s nizom izmišljenih likova, i dobrih i zlobnih. Upravo ti zlobni likovi pomažu djetetu da se može suočiti sa svakodnevnim problemima s više samosvijesti i povjerenja. U igri s lutkom, dijete ne može ozlijediti lutku i to je ono što ga veseli. Lutka može letjeti, boriti se, a ne biti

ozlijeđena, pametna je i snažna. U takvim igrama s lutkom će dijete pokazati različite aspekte slike o sebi.

S obzirom da je odgojitelj taj koji je najčešće s lutkom, djeca ga doživljavaju kao nekoga tko donosi radost i uzbuđenost u skupinu jer djeca ne znaju što ih čeka. Od pripovijedanja kojekakvih priča do pretvaranja u sve moguće životinje, čarobnjake, zabavljače i sl. Takvo ponašanje pozitivno utječe na razvoj njihove slike o sebi.

6.2 Lutka u poticanju dječje samostalnosti

"Ideje Vigotskoga (1976.) i Brunera (1976.) mogu pomoći pri poticanju dječje samostalnosti u procesu učenja. Vigotski tvrdi da odrasli imaju zadatak pomagati djeci da se osamostale u procesu učenja. Proširio je ideju o tome da dijete može razviti određenu razinu sposobnosti u vještini koja se može iskazati neovisno i bez pomoći drugih." (Ivon, 2010:43). Njihove ideje su od izuzetne važnosti za odgojitelje zato što ističu kako su odgojitelji ti koji potiču i podupiru samostalnost svakog djeteta u dječjem vrtiću.

Ukoliko odrasla osoba pomaže djetetu, može se povećati sposobnost i dijete može pokušati ostvariti i nešto teže. Odgovarajuća potpora ovisno o razvojnem stupnju u kojem se nalazi je vrlo važna za dijete. Ista ta potpora se može reducirati ili prekinuti ukoliko dijete svlada zadani zadatak.

Važno je imati osjećaja za djetetove potrebe i interese, stvoriti mu uvjete za suradnju s drugom djecom, poticati ga i podržavati u aktivnostima, dozvoliti mu da sam izabere što misli da je najbolje. Takvim ponašanjem se jača djetetovo samopouzdanje i samopoštovanje što je od izuzetne važnosti.

Ukoliko su djetetova ponašanja praćena razumijevanjem, poštovanjem i tolerancijom, dijete će početi poštovati ono što misle i rade odrasli, vršnjaci i svi koji ga okružuju. Važno je izbjegavati prijetnje, omalovažavanja i kritiziranja.

Poticanje djetetove samostalnosti u dječjim vrtićima je moguće vidjeti u mješovitim skupinama jer su mlađa djeca grupirana sa starijom djecom i u izravnoj su interakciji tokom boravka. Starija djeca pomažu mlađoj razviti određene sposobnosti, usvajati nove pojmove, pomoći

odabrati pravu igračku, pomoći uzeti što raznolikije lutke tokom lutkarskih igara kako bi igra trajala što dulje i bila što zanimljivija.

Dječja samostalnost je nešto što se treba poticati kako bi se razvijala. Već od najranije dobi bi se dijete trebalo poticati na samostalno oblačenje, hranjenje, odabir igračaka, rješenje zadanog problema i sl. U svim tim situacijama poticanja dječje samostalnosti će pomoći najviše lutka. Naime, djeca lutku gledaju kao na svog prijatelja, ali s autoritetom (iako je dijete samo izabralo lutku). Na taj način je lutka posrednik između djeteta i odgojitelja, a poslije i njegove sredine. Pomoću nje se brže i lakše socijalizira.

6.3 Lutka u poticanju socijalne kompetencije djeteta

Djetetovo ponašanje u dječjem vrtiću je rezultat njegovog odnosa s odraslima. Onako kako su se oni odnosili prema njemu, naučena ponašanja dijete prosljeđuje dalje. Proces socijalizacije djetetovog razvoja (Shaffer, 1988): stjecanje kontrole nad vlastitim ponašanjem; rast i razvoj osobnosti; stjecanje znanja, vještina i motiva kako bi bila što uspješnija interakcija sa sredinom.

"Pri dolasku u predškolsku ustanovu dijete se nalazi u nizu novih situacija koje od njega zahtijevaju upotrebu socijalnih, emocionalnih, komunikacijskih i svakodnevnih životnih sposobnosti. U dječjem se vrtiću susreće s vršnjacima i odgojiteljima, s njima gradi odnose koji će predstavljati temelj daljnjega života u kojem se- učeći vještine- postati sve kompetentnije na području interpersonalnih i intrapersonalnih odnosa." (Ivon, 2010:45).

7. ULOGA ODGOJITELJA

Koliko će lutka doista biti u funkciji bogaćenja odgojnih vrijednosti i potencijala, ovisi o tome tko se njome služi. Važno je da odgojitelj „vjeruje u snagu lutke“, da se njome služi te da u pravoj mjeri predlaže njezino korištenje. Odgojitelj mora poznavati i razumjeti značenje lutke te upotrebljavati njezin metaforički potencijal. Kroz aktivnosti s lutkama on može otkriti sposobnost i posebne talente svakoga djeteta, tj. može prihvatiti svako dijete kao jedinstvenu osobu ali i pobuditi i otkriti vlastite talente.

Slika 1: Predstava potaknuta igračkom jedne djevojčice „Snjegović i pingvin“

Odgojitelji u dječjem vrtiću koji na različite načine svakodnevno komuniciraju s djecom uz pomoć lutke uočavaju velike pedagoške potencijale lutke. Svaku stvar iz svoje svakodnevnice možemo oživiti i dati joj simboličko značenje. Ako dijete ima mogućnost uživljanja svijeta oko sebe, dobiva priliku vidjeti taj svijet iz druge perspektive, čime stječe mogućnost razvijati se prema vlastitom razvojnem obrascu. Zato je važno znati kako se odgojitelji služe lutkom u radu s djecom te kako definiraju pedagoški kontekst u kojem djeca s lutkama stječu iskustva i razvijaju svoje kreativne i sve druge sposobnosti. Upravo zbog toga jer je utemeljena na snažnoj emotivnoj vezi, scenska je lutka vrijedno i moćno sredstvo i pomagalo za rad s djecom. Ona je savršena didaktička igračka u rukama djece a kao sredstvo za rad u rukama odraslog ima bezgraničnu moć. Iako dijete zna tko pokreće lutku, ono što lutka kaže i napravi „zakon je“ za dijete jer ona pokreće njegove emocije, stimulira njegova osjetila, pa izrečeni sadržaj uvijek mora biti pomno odabran. S lutkom izravno utječemo na razvoj crta ličnosti (pravednost, prijateljstvo, hrabrost, toleranciju).

No u svakodnevnom životu lutka u ruci odgojitelja ali i u ruci djeteta može otpjevati nešto lijepo, uspavati pospanu lutkicu, recitirati, brojiti brojalicu, ispričati malu priču, promatrati zajedno s djecom kako pada prvi snijeg, skrenuti pozornost na drvo u cvatu. lutka može provjeriti jesmo li nešto upamtili, ponoviti to, otplesati kolo, lutka nas može o nečemu obavjestiti, na nešto nas podsjetiti ili nasmijati.

Scenska lutka pokreće emocije kod djece a odrasli je tu da ponudi, bodri, uputi, podrži i ostavi otvoreni prostor za djetetovo djelovanje. Za te aktivnosti dobar je svaki prostor sobe dnevnog boravka, ponuđen prostor koji oni mogu slobodno koristiti.

Lutka pomaže djetetu svladati emocionalni i spoznajni egocentrizam, a odgojitelju da se odvoji od svoga mišljenja o djetetu i zauzme njegovo stajalište. Kroz lutkarske aktivnosti, odgojitelj bolje razumije dijete, otkriva njegove talente i sklonosti.

U verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji s djecom preko lutke, odgojitelj potiče empatiju kod djece, a istovremeno usavršava svoje sposobnosti uživanja u ulogu. Dosadašnja iskustva u odgojno - obrazovnom procesu potvrđuju da je empatija odraslih važna i nužna. Empatičan odgojitelj prihvaća dijete onakvo kakvo je, prihvatit će ga kao cjelovitu osobu i pomoći mu da se razvija vlastitim tempom. Pomoću empatijskih sposobnosti odgojitelj lakše upoznaje dijete, otkriva njegove interese i potrebe te tako nalazi primjeren pristup. U interakciji s djecom uvažava i poštuje osjećaje djece, pomaže im u izražavanju emocija i poriva, ovladava društvenim vještinama koje su osnova dobrih odnosa, kako među djecom, tako i među djecom i odraslima. Važno je poticati djecu na komunikacijske sposobnosti i učenje metoda nenasilnog rješavanja konflikata kako bi se kod djece javilo prosocijalno, a ne agresivno ponašanje.

Lutka pomaže odgojitelju lakše uspostaviti verbalnu i neverbalnu komunikaciju sa svakim djetetom osobno. U uspostavljanju komunikacije shvaća da se ista potreba očituje na različite načine kod djece. Kod jednog djeteta potreba za sigurnošću rezultira agresivnim ponašanjem dok se drugo dijete zbog toga zatvara u sebe. Kako bi se odgojitelj lakše prilagodio djeci, mora empatično komunicirati i poticati ih na razvoj njihovih empatijskih sposobnosti. Temelj za razumijevanje se ostvaruje kad se osposobi za takvo komuniciranje.

Hoganova ljestvica empatije je definirana sa četiri obilježja od kojih se sastoji empatija: društvena samosvijest, smirenost, osjetljivost i nekonformizam.

U igri s lutkom, dijete i odgojitelj međusobno izražavaju svoje emocije i traže rješenja za probleme. Kad je riječ o igri s lutkom, odgojitelj bi trebao napustiti direktivno vođenje. Ukoliko je djetetovo ponašanje neprimjereno, odgojitelja će to ljutiti i frustrirati, a lutka će smanjiti oštrinu odgojiteljeve reakcije i dati mogućnost da se shvati zašto je došlo do takvog ponašanja. Lutka će ponuditi alternativu za drugačije reagiranje. Također, pomoću lutke može predstaviti sebe i doznati što djeca misle o njemu, kako ga oni doživljavaju te ta uz pomoć tog saznanja promijeni svoje neke postupke.

Istraživanja su pokazala da empatičniji odgojitelji češće i na različite načine koriste lutke u svom radu, da postoji povezanost između upotrebe lutke i empatije odgojitelja.

7.1 Odgojitelj s lutkom - dobar primjer djece

Obitelj je prva zajednica s kojom se dijete susreće i od kojih uči. Već krajem prve godine dijete oponaša roditelje tako što će pljesnuti rukama nakon njih. U drugoj godini života će pokušati oponašati izgovor ponekih riječi i tako će usvajati govor. Oponašanje se tako nastavlja.

Nakon roditelja, drugi modeli učenja ponašanja u životu djece su odgojitelji. Tako će oponašanjem naučiti odnos odgojitelja i djece, upotrebu različitih materijala za aktivnosti i dr. Zato je važno biti dobar primjer djece. Ukoliko odgojitelji viču na djecu kako bi ih disciplinirali, i djeca će u igri međusobno vikati jedni na druge i upotrebljavat će iste riječi kao i odgojitelj. Oponašanje se nastavlja sve do kasnog djetinjstva pa i u mladosti kao i u odrasloj dobi. Oponašajući druge svladavaju se određena znanja i vještine.

Djeca predškolske dobi oponašaju direktno i simboličko i ta se učenja se temelje na proučavanju ponašanja drugih ljudi.

Direktno modeliranje znači da dijete oponaša drugoga. U dječjem vrtiću, odgojitelja. Njegovu samu igru s lutkom. Kako se odgojitelj ponaša prema njoj, kako komunicira, gdje drži ruku i prste, kako se igra i sl.

Slika 2: Modeliranje s lutkom u jaslicama

Simboličko modeliranje znači oponašanje ponašanja koje je vidjelo na televiziji ili u knjigama. Kako bismo potaknuli djecu na igru s lutkom, potrebno im je pričati priče i bajke, izvoditi lutkarske predstave u vrtiću, odvesti ih u kazalište i dr.

8. ODGOJITELJ I DIJETE U SCENSKOJ AKTIVNOSTI

ISTRAŽIVANJE TEME

8.1 Anketa odgojitelja

U anketi su sudjelovale odgojiteljice (njih 10) iz kolektiva vrtića u kojem trenutno radim.

Odgovarale su na deset pitanja:

1. Radite li igrokaze s djecom u svojoj odgojnoj skupini?
2. Jesu li djeca zainteresirana za takav obik rada?
3. Pomaže li vam lutka u svakodnevnim situacijama za poistovjećivanje s djetetom?
4. Pomaže li vam u rješavanju sukoba?
5. Imate li zastupljenu (fizički) scensku lutku u vašoj SDB?
6. Jesu li scenske lutke dostupne djeci, na dohvat ruke u SDB?

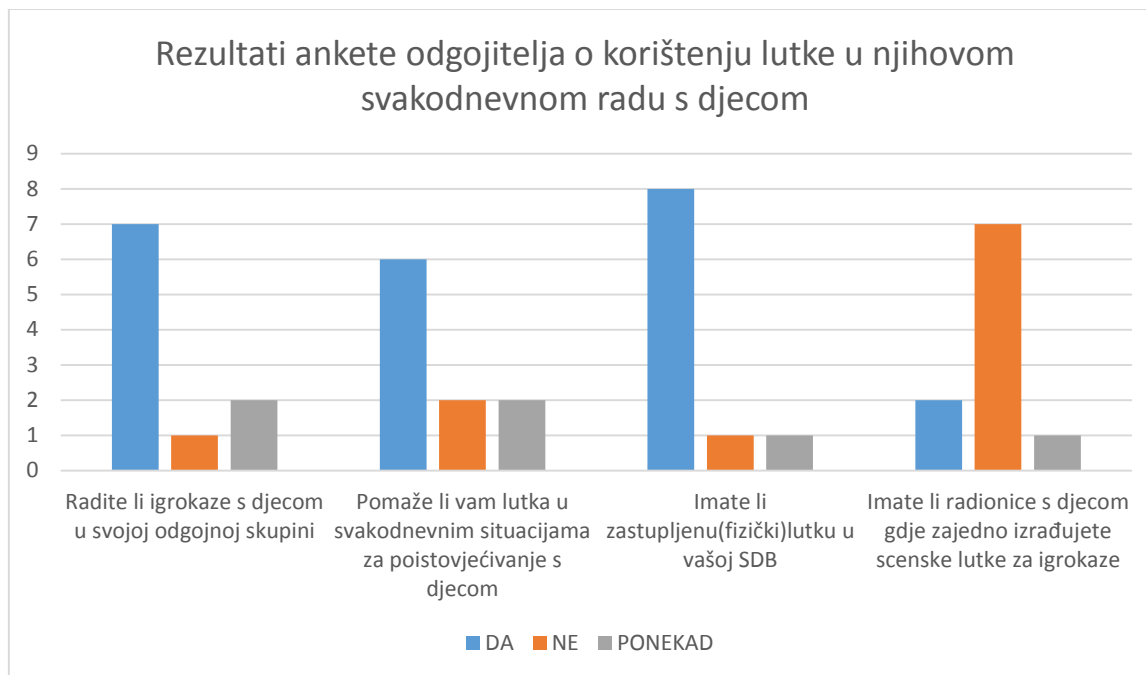
7. Imate li radionice s djecom gdje izrađujete zajedno scenske lutke za igrokaze?
8. Po Vašem mišljenju čemu lutka najviše pridonosi?
9. Koje vrste scenskih lutaka najčešće koristite u radu?
10. Tko je više zainteresiran za ovakav način rada, dječaci ili djevojčice?

Rezltati ankete su veoma iznenađujući i pozitivni. Svaka od odgojiteljica trudi se barem jednom tjedno djeci uprizoriti jedan igrokaz u suradnji sa kolegicama. Ipak jedna priznaje da to nikad ne radi. Zainteresirana djeca za igrokaz su u većini jer tek dvije odgojiteljice rekle su da neku djecu ne zanimaju predstave i to su u pravilu dječaci.

Lutka pomaže u svakodnevnim situacijama većini (čak 6 odgojiteljica su odgovorile potvrdno) dok su dvije odgovorile da ponekad pomaže a dvjema lutka ne pomaže u svakodnevnim situacijama. Čak osam odgojiteljica ima zastupljenu lutku fizički u svojoj sobi dnevnog boravka, dok ju jedna po potrebi ostavi u sobi dnevnog boravka kada je određena tema a jedna nema lutku u svojoj sobi.

Scenske lutke su na dohvat ruke u svakoj sobi.

Radionice s djecom ne provodi većina odgojiteljica, odgojiteljice koje vode stariju odgojnu skupinu organiziraju radionicu u sklopu aktivnosti a jedna kolegica se izjasnila da to radi ponekad, jednom ili dvaput godišnje. Lutka najviše pridonosi pozitivnoj atmosferi u skupini (6), pomaže u provođenju pravila skupine (3), dok je jedna rekla da joj pomaže u sprječavanju sukoba. U radu s lutkama zastupljene su većinom ginjol lutke (7) štapne lutke (2), lutke sjene (1). Djevojčice su više zainteresirane (7) dječaci manje (2) a jedna je odgojiteljica odgovorila da djeca nisu zainteresirana za ovakav način rada.

Dijagram 1: Rezultati ankete odgojitelja u svrhu istraživanja teme

8.2 Izvještaj o korištenju lutke Nure u sklopu projekta o različitosti

Za vrijeme stručnog usavršavanja imala sam priliku raditi u vrtiću gdje je proveden projekt Unicefa o inkuziji romske nacionalne manjine u redovan predškolski program.

U trećoj etapi projekta dobili smo lutku djevojčice tamne puti Nuru, koja predstavlja romsku nacionalnu manjinu. Kako sam radila u srednjoj odgojnoj skupini svakodnevno smo se družili sa Nurom. Prilikom dolaska lutke Nure u srednju odgojnu skupinu djeca su bila iznenađena, te je jedan dječak odmah primjetio da lutka ima boju kože kao jedan dječak tamnije puti iz skupine.

U skupini je bilo upisano jedanaestero djece romske nacionalne manjine od ukupno devetnaest što bi značilo da su Romi bili većina u skupini. U početku su bili marginalizirani od strane ostale djece vjerojatno zbog jezika. Komunikacija je bila otežana. Za vrijeme jela samo su trpali u sebe, jeli više prstima nego žlicom. Često se događalo da djeca ne žele ni sjediti pokraj romske djece za vrijeme ručka. Pričali su romski iako ih se poticalo da pričaju na hrvatskom. Neke riječi zaista nisu mogli razumjeti i to se moglo lagano pročitati na njihovim licima. Djeca ih nisu smatrala prijateljima jer je romima kako su znali reći koža prljava. Jedan dječak koji nije Rom izjavio je da ne želi imati tamnu put poput Roma, da mu se to ne sviđa. Djecu je trebalo upoznati sa razlikama u načinu života, vjeri, kulturi itd.

A trebalo ih je povezati na nivou onoga što im je zajedničko. Djeca su, vole simboličke igre, razne kreativne aktivnosti i lutke.

Svi su željeli glumiti s Nurom, pričati joj priče, gledati lutkarske predstave s njom, sjediti pokraj nje. Nailazila sam i na mnoge probleme. Jedan veliki problem je bio što su se romska djeca nakon nekoliko mjeseci počela grupirati, čuvati igračke jedni za druge, čuvati stolicu pokraj sebe za određenog prijatelja. Počeli su i prisvajati lutku Nure te davati mlađoj braći (lutka je dotad bila dostupna) i sestrama da se igraju s njom. U tako jednom sukobu stradalo je uho na lutki, odšlo se. Porazgovarali smo svi zajedno o problemima i dogovorili se o zajedničkim pravilima sjedenja, redara koji svakodnevno paze na lutku Nuru, svojevrсни zamjenici odgojiteljice.

8.3 Izvještaj o korištenju scenske lutke u jaslicama za vrijeme prilagodbe

Djeca u dobi od 9 mjeseci do godine i pol na početku pedagoške godine dočekala su me puhlih očiju suza nakon što bi se rastala sa svojim majkama i očevima. Svatko od njih igrao se sam, ali često bi se otimali za istu igračku. Nije dugo trebalo da otkrijemo vrijednost lutke, spontano sam ih uz pomoć ginjol lutaka (zahvaljujući bogatom vrtićkom kolekcijom ginjol lutki) pozivala u SDB, mahala pri odlasku iz vrtića te smo zajedno sa lutkom pjevali pjesmice te plesali u kolu. Sova je govorila o lijepom ponašanju, zeko je tješio itd.

Djeca su različito reagirala. Dok je jedna djevojčica bila oduševljena i roditeljima uporno govorila o prijateljici Sovi, čim bi došla u vrtić tražila bih ju. Drugi je dječak bio indiferentan a treći bi skidao lutke sa mojih ruku. Nije bilo negativnih reakcija pa mi je to dalo vjetar u leđa da nastavim. Sada više nitko nije htio odgojiteljici dati ruku u kolu, svi su htjeli dati ruku sovi, maci, zeki.

9. LUTKARSKE MINIJATURE

Slika 3: Razgovor s lutkom Nurom

NURA-NOVA DJEVOJČICA U ODGOJNOJ SKUPINI

Cilj: Potaknuti djecu na interakciju i prihvaćanje različitosti.

ODGOJITELJICA: Dobar dan djeco! Kao što i sami vidite s nama je danas naša nova prijateljica, ime joj je Nura!

Nura će nam se predstaviti I reći nešto o sebi, što voli raditi i koje igre igrati itd.

NURA: Zovem se Nura, imam pet godina...i

MARKO: I ja imam pet godina!

MIA: I ja imam četiri!

IVAN: Ja imam ovoliko! (*pokazuje četiri prsta*)

ODGOJITELJICA: Idemo se svi međusobno upoznati, sjesti ćemo u krug i svi će se predstaviti i reći tri stvari koje vole, može to biti hrana koju volite jesti ili igre kojih se volite igrati.

MIA (*podižući ruku*): Mogu ja prva?

ODGOJITELJICA: Naravno, Mia.

MIA: Zovem se Mia, imam 5. godina, volim pjevati i plesati i u vrtiću se igrati s prijateljicama.

IVAN: Zovem se Ivan, volim legiće, igrati skrivača i svog malog brata.

ODGOJITELJICA: Na redu nam je Nura.

NURA: Moji ime Nura.

MIA: Misliš moje ime je Nura.

NURA: Da, moje.

MIA: Ti ne znaš pričati.

(*Nura pogne glavu*)

ODGOJITELJICA: Dok jedan govori, prijatelji slušaju. Nura, nastavi.

NURA: Eeee imam četiri godina.

(*Djeca se smiju*)

ODGOJITELJICA: To stvarno nije lijepo. Zar se tako ponašamo prema novim prijateljima?

MARKO: Ne.

ODGOJITELJICA: Nastavi, Nura.

NURA: Volim se igrati sa sestrama i braćom, prati sudove, fistan i volim pomagati mami i babi.

MIA: Tko ti je babo?

NURA: Babo, mamin muž, moj babo.

MIA: Babo ti se tata zove?

NURA: Ne..Zove se Ahmet.

MARKO: Ahmet, kakvo je to ime?

NURA: Pa muslimansko.

MIA: Tko su muslimani?

NURA: Pa mi.

ODGOJITELJICA: Naši prijatelji Romi nisu samo drugačije nacionalnosti već i druge vjere, kao što se mi molimo Bogu i Isusu, tako muslimani se klanjaju Alahu.

Još nam je ostao Marko.

MARKO: Zovem se Marko, imam 4, još malo 5 godina, volim se igrati legićima, nogometa i s prijateljima.

ODGOJITELJICA: Danas nas je jako malo u vrtiću, želite li neku posebnu igru igrati?

MIA: Željela bih se igrati lutkama!

MARKO I IVAN: A mi legićima!

ODGOJITELJICA: Može, Mia Nura se može pridružiti igri ako želi.

NURA: Želim, ponjela sam fistana za lutke.

MIA: Još ćeš mi samo objasniti što to znači.

NURA: Ti imaš lijepi fistan. To je to. *(pokazuje na Miinu suknju)*

MIA: Ah, suknja tako reci! Hvala. Koju lutku želiš?

KRAJ

(Lutkarska minijatura se može po potrebi proširiti i drugačije dramatizirati ovisno koji problem u odgojnoj skupini je prisutan)

Slika 4: Djevojčica nakon predstave “Znatiželjna maca” improvizira pred prijateljicom

ZNATIŽELJNA MACA

Cilj: potaknuti djecu na druženje, surađivnje istraživanje te učenje s prijateljima, olakšati im adaptaciju ovim igrokazom

MACA: Tko sam što sam, maca mala koja voli igru, šalu ali najviše upoznavati i istraživati svijet oko sebe!

BUBAMARA: Stani malo, da te pitam kuda žuriš, juriš?

MACA: Moram hitno do gospode krave, danas će mi pokazati svoj novi pašnjak gdje se i ja smijem igrati..

(na putu do pašnjaka sretne gusjenicu)

MACA: A što je pak ovo? Fuj! (dotakne šapom)

GUSJENICA: Heeej pazi malo! Možda jesam ružna no neću biti zadugo!

MACA: Kako to?

GUSJENICA: Mi gladne gusjenice kad se najedemo lišća narastemo jako velike i pretvorimo se u najljepše leptire.

MACA: A stvarno? Kada će to biti?

GUSJENICA: Zapravo ti ne znam ni ja, mama mi je rekla da danas pojedem jabuku a ako budem još gladna i dvije, tri trešnje. Kaže da su gusjenice jako gladne prije nego se pretvore u leptire.

MACA: Joj, sad ću si samo o tome razmišljati, jedva čekam da vidim da budeš lijepa.

Hoćeš sa mnom do pašnjaka? Možda ima nekog finog lišća za tebe.

GUSJENICA: Pa, može. I nemam nekog posla sada.

MACA: Znaš, jutros sam baš bila tužna kad sam mamu ostavljala kući ali sam se brzo zaigrala!

GUSJENICA: Maco pogledaj ovaj šumarak, sigurno ima puuuuno toga za jesti! Mmmm.
(oblizuje se, ulaze dvije novonastale prijateljice između drveća, kad u krošnjama jednog opaze nekog poznatog)

MACA: Bubamaro, prijateljice što radiš tamo visoko?

BUBAMARA: Pobjegla od psa strašnog išao je tuda i sve naganjo!

PAS: Zašto strašan, nitko me ne voli, ne želi se igrati sa mnom? Nestašan sam u igri, a i u šali!

Ali odmah da vam budem jasan moj je lavež gromoglasan! Arrra vuf, vuf.

MACA: Stop psiću nemožes tako plašiti moje prijatelje!

BUBAMARA: Tu je sada zemlju na sve strane baco, što je tražio ja stvarno ne znam!

PAS: Kako pa što tražio? Pa tražio slasnu kost!

MACA: Zaista ovdije ništa zanimljivo, idemo dalje!

PAS: Čekajte mene!

MACA: Ne, stop, ti ne ideš s nama! Budi dobar, mjesto!

PAS (*tužno zacvili*): Auu, zašto tako mora biti, zašto govore mi stalno da dobar moram biti. Bit ću dobar ja to znam, kad narastem kažem vam..

GUSJENICA: (*punih usta, žvaćući lišće*) Doviđenja dotad!

BUBAMARA (*veselo mašući krilima*): Doviđenjaaa!

MACA: Zbogom! (*maše*)

(*zastane po izlasku iz šumarka*)

MACA: Što je pak sad ovo? Ma nikad ovo vidjela dosad nisam!

GUSJENICA: Štoooo? Malog ježa nikad vidjela nisi?

MACA: Jež, hm smješno ime, što mu je to? (*dotakne ga šapom*) AAAAuuu!

BUBAMARA: Joj bodlje! Ne diraj ježeve, oprezna ti budi!

MACA: Ajme jada što ću sad boli ruka da ne mogu više izdržat...aaaaaaaaaaaaaaaa!

(*puše u šapu*) Boli, boli, boli!

GUSJENICA: Hajmo potrčati sad ima jezero u blizini gdje možeš malo ohladiti šapu!

BUBAMARA: Hajmo, pohitajmo!

GUSJENICA: Gdje je maca nestala?

BUBAMARA: Čekaj nas o ti ludo mače!

GUSJENICA: Maco, neee!

(*pljus*)

MACA: Grrrrgr, upomoć voda je duboka a ja ne znam plivati!

GUSJENICA: Znaš da ne znam ni ja?

BUBAMARA: Joj pa letim savršeno ali blizu vode ne prilazim!

UUUUpomoć! Trebamo pomoć! Maca u nevolji! Utapa se!

(iza grma iskoči poznato lice)

BUBAMARA: Psiću ti mora da si vrstan plivač!

PAS: Jesam, plivati obožavam, začas te spasim mačak, drž se!

MACA: Gr pljuć grrrrghgrh kašljuc ali ja sam maca nisam mačak!

BUBAMARA: Hahaha!

GUSJENICA: Mislim da je vrijeme da malo odspavam, odoh na drvo, naći hlada pa kad krenete na pašnjak probudite me. (Zzzz)

MACA: Ok, prijateljice! Hvala ti psu svejedno, i oprosti što ti nismo dale da nas slijediš!

PAS: Ha! Vidite da je dobro da vas nisam poslušao!

BUBAMARA: O luda djeco, tko bi rekao tko bi li se nado?

MACA: Prijateljice o čemu govoriš?

BUBAMARA: Pa pogledajte gusjenicu u travi!

PAS: Jede, gladna je uvijek kao I ja I što tu ima zanimljivo?

MACA: Psiću pogledaj malo bolje.

PAS: Vau pa to više nije naša ružna i gladna gusjenica. To je sada ljepotica.

MACA: Misliš, leptir.

PAS: Pa, da.

GUSJENICA: Zar sam leptir? Koliko dugo sam spavala? Brzo se idem pogledati na jezero!

GUSJENICA/LEPTIR: Tralalalalala, jesam vam rekla? A niste mi vjerovali! O napokon!

(veselo leti)

LEPTIR: Sada za mnom, idemo do gospode Krave!

PAS: Ovaj put idem s vama, da ne upadnete u kakve nevolje!

MACA: Hm dobro, hvala ti što si me spasio.

BUBAMARA: Psssst! Čujete li to? Blizu smo!

KRAVA: Muuuuuu!

MACA: A stigli smo! O tom mi je mjestu mama pričala, stvarno je divno!

LEPTIR: Dobar dan, gospodo Kravo!

KRAVA: Dobar dan! Uvijek mi je drago vidjeti nova lica u mome kraju, ne dolaze mi često u posjet u posljednje vrijeme! Svaki dan isto, žvačem travu za doručak, ručak i večeru. Dajem mlijeko, pročitam novine i uživam u carstvu hladovine. Ništa se ne događa.

MACA: A nemaš društvo neko?

KRAVA: Osim drugih krava, ne!

LEPTIR: E pa onda smo ti dobro došli jer s ovom družinom nema dosade!

BUBAMARA: Sad ćemo ti ispričati što smo sve danas prošli...

MAMA MACA: Mogu I ja čuti? Jako me zanima!

MACA: Mamaaa! Otkud ti ovdje?

MAMA MACA: Rekla sam ti da će ti se svidjeti na pašnjaku ali nisam znala da ćeš zaboraviti doći kući! (*smije se*)

MACA: O, mama mogu li se I sutra ići igrati s novim prijateljima, molim te?

KRAJ

(Lutkarska minijatura se može nastaviti, preoblikovati ukoliko djeca žele)

ZAKLJUČAK

Vrijednost scenske lutke u vrtiću očituje se u tome što djetetu omogućava razvijanje estetskog, kognitivnog, socijalnog i emocionalnog osjećaja. Lutke se više ne koriste samo za pripremu lutkarskih predstava. Osnovni primjeri lutkarskih igara su lutkarske improvizacije koje mogu biti spontane ili planirane. Kako bi lutkarska igra u vrtiću imala kvalitetu odgojitelj mora biti vođen svojom kreativnošću. Lutkarske improvizacije odišu spontanošću, izvode se bez velike pripreme, a tekst ili radnja animacija i zvuk se osmišljavaju tijekom lutkarske igre. Najjednostavnije su lutke one koje uvijek nosimo sa sobom, a to su sijelovi našeg tijela. Lutka je djetetov prijatelj uz pomoć kojeg analizira svijet oko sebe i u sebi. Na dijete ostavlja velik utjecaj te mnogo puta lutka ima snažnije djelovanje nego riječ odgojitelja.

Kroz ovaj rad sam saznala i naučila kako je korištenje lutke neophodno te da lutka mora biti sastavni dio dječjeg života. Lutka omogućava djetetu neizravnu komunikaciju sa svojom okolinom što uvelike pomaže djetetu. Djeci je uglavnom teško nositi se s vlastitim osjećajima te često ne znaju kako ih izraziti, a lutka im pomaže i u tome. S druge strane, odgojitelj mora u pravoj mjeri uvoditi lutku u odgojni proces i u pravoj mjeri ju predlagati i koristiti. Važno je i da odgojitelj pažljivo sluša što dijete kroz lutku govori jer na taj način može puno saznati o svakom pojedinom djetetu što bi na neki drugi način bilo prilično teško.

Djeca će uvijek s veseljem prihvatiti scensku lutku. Koliko god ju odgojitelji koristili u svom radu, ona će iznova oduševljavati svojom pokretljivošću, nježnošću i duhovitošću. Pri izvođenju svake aktivnosti prilikom studija, kasnije i u svom odgojiteljskom radu shvatila sam da je dječja pažnja uvijek najviše usmjerena na dramsko-scenski centar i likovni centar te da je djeci to najzanimljiviji dio aktivnosti. Djeca su uvijek s puno znatiželje i ushićenosti promatrali lutke, upijali svaku njihovu riječ, slikali ih i, iako su bili sramežljivi, pokušavali, kao i odgojitelji, glumiti s lutkom. Smatram da su djeca najbolji pokazatelji koliko lutka treba biti važna u odgojnom procesu te da mi kao odgojitelji ne smijemo zanemarivati tu činjenicu. Nadam se da će lutke i kazalište lutaka uspjeti u budućnosti, pa i u mom budećem radu, udahnuti nov život u odgojno-obrazovni sustav i od vrtića učiniti još bogatije, zabavnije i poučnije mjesto za djecu i odgojitelje podjednako.

LITERATURA:

1. Glibo, R. (2000.): „Lutkarstvo i scenska kultura“, Zagreb, Ekološki glasnik
2. Majaron, E., Kroflin, L. (2004.): „Lutka... divnog li čuda!“, Zagreb, Denona d.o.o.
4. Paljetak, L. (2007.): „Lutke za kazalište i dušu“, Zagreb, MCUK
5. Pokrivka, V. (1978)(1991): „Dijete i scenska lutka“, Zagreb, Školska knjiga
6. Čečuk, M. (2009): „Lutkari i lutke“, Zagreb, MCUK
7. Županić-Benić, M. (2009.): „O lutkama i lutkarstvu“, Zagreb, Denona d.o.o.
8. Ivon, H. (2010); Dijete, odgojitelj i lutka; Golden marketing- Tehnička knjiga, Zagreb
9. Perić Kraljik, M.; Pisanje lutkarskih igrokaza za dječje vrtiće, Život i škola, Vol. LI, No. 14. 2005., str. 116- 125
10. Perić Kraljik, M.; O dramskim igrama za djecu predškolskog uzrasta, Život i škola, Vol. LII, No. 15-16. 2006., str. 147- 154
15. Šimunov, M. (2007); Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva
17. Kraljević, A. (2000.), Lutka iz kutka, Zagreb: Naša djeca
18. Deželić, B. (1977.), Lutka i prostor, Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine Zagreb, Prolog, broj 23/24, str 23.

